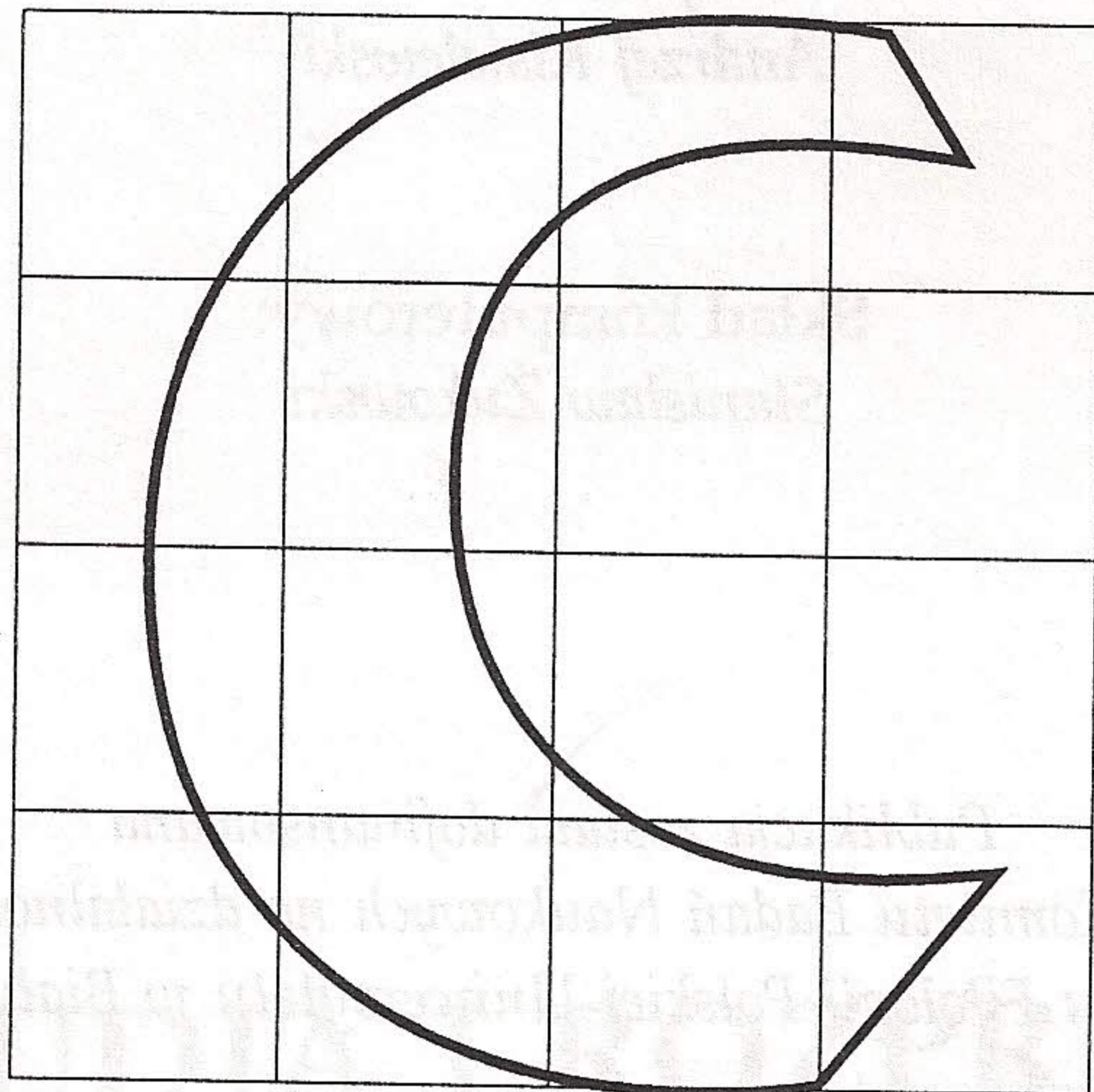

UNIwersytet w Białymstoku
WYDZIAŁ FILOLOGICZNY

**BIAŁOSTOCKIE
ARCHIWUM
JĘZYKOWE**

NR 3

pod redakcją
Bogusława Nowowiejskiego

Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku
Białystok 2003

Joanna SZERSZUNOWICZ

JĘZYKOWO-KULTUROWY OBRAZ SOWY W UJĘCIU KOMPARATYWNYM

Opis językowego obrazu świata fauny tworzą przedstawienia poszczególnych reprezentantów. Zwierzęta, których językowo-kulturowy obraz dotychczas opracowano, to: koń¹, wąż², kot³ oraz żaba⁴. Powstały również prace komparatywne – przedstawiające obraz kota w języku polskim i francuskim⁵, stereotypy samic niektórych zwierząt domowych przekazywanych przez te języki⁶, świat zwierząt we frazeologii polskiej i francuskiej⁷, zwierzęta w angielskiej, polskiej i niemieckiej frazeologii „obrazującej szeroko rozumiane pojęcie ludzkiego nieszczęścia”⁸ oraz „zwierzyniec” głupoty i mądrości ludzkiej w języku polskim, rosyjskim i chorwackim⁹. Niniejszy artykuł jest próbą konfrontatywnego przedstawienia językowo-kulturowego obrazu sowy – złowrózb-

¹ J. Anusiewicz, *Językowo-kulturowy obraz kota w polszczyźnie*, „Etnolingwistyka” nr 3, Lublin 1990, s. 95–138.

² M. Preisert, *Językowy i kulturowy obraz węża w języku polskim*, „Rozprawy Komisji Językowej WTN”, XVII, 1991, s. 259–270.

³ J. Anusiewicz, *Koń – jaki jest – w języku polskim?*, „Prace Filologiczne” XXVII, 1992, s. 201–212.

⁴ A. Dąbrowska, *Tę żabę trzeba zjeść. Językowo-kulturowy obraz żaby w polszczyźnie*, [w:] *Język a kultura*, t. 13, *Językowy obraz świata i kultura*, Wrocław 2000, s. 181–205.

⁵ K. Mosiołek, *Obraz kota w języku polskim (w zestawieniu z francuskim)*, [w:] *Studia semantyczne*, „Polono-Slavica Varsoviensia” pod red. R. Grzegorzycowej, Z. Zaron, Warszawa 1993, s. 47–70.

⁶ K. Mosiołek, *Stereotypy samic niektórych zwierząt domowych przekazywane przez polszczyznę i język francuski*, „Poradnik Językowy” 1994, z. 3, s. 23–28.

⁷ A. Nowakowska, *Obraz świata zwierząt we frazeologii polskiej i francuskiej*, „Poradnik Językowy” 1991, z. 9–10.

⁸ J. Paszenda, *The dog, pig and other animals in phraseological units depicting human unhappiness in English, Polish and German, in view of the anthropocentric character of languages*, [w:] *Topics in Phraseology*, vol. I, ed. P. Kakietek, Katowice 1998, s. 91–119.

⁹ A. Spagińska-Pruszek, *„Zwierzyniec” mądrości i głupoty ludzkiej w języku polskim, rosyjskim i chorwackim*, [w:] *Słowo z perspektywy językoznawcy i tłumacza*, red. A. Pstyga, K. Szcześniak, Gdańsk 2002, s. 174–180.

nego, ale równocześnie mądrego i jasnowidzącego ptaka. Podstawę materiałową stanowi słownictwo i frazeologia z języków: polskiego, angielskiego, niemieckiego i włoskiego.

Etymologia

A. Brückner uważa wyraz *sowa* za prasłowo, znane wszystkim Słowianom (B, 508). A. Gawęł podaje, iż „Erazm Majewski wywodzi nazwę *sowa* od *zowa*, czyli od ptaka zwaćcego”; Majewski wymienia jako dźwiękonaśladowcze następujące nazwy gatunkowe: *pójdzka*, *puhacz*, *puszczyk*¹⁰. T. F. Hoad podaje staroangielską formę *ūle*, którą wywodzi od staronormańskiego *ugla* (z germańskiego **uwwalōn*; łac. *ulula*) (EE, 329). E. De Felice informuje o germańskim pochodzeniu włoskiej nazwy *gufo* (germ. *gūfan* – krzyżeć); jego zdaniem na postać nazwy w języku włoskim miała wpływ łacińska nazwa *būbō – ōnis* (DEI III, 1890). De Felice wskazuje na onomatopeiczne pochodzenie wyrazów *civetta* (wyraz używany w języku włoskim od XIV w.; w znaczeniu przenośnym – od XV w.) oraz *allocco* (od XIV w.; por. starołac. *asio oyus*, łac. *uulucus*, sanskryt *ūlūkah*) (DEI I, 132; DEI II, 971).

Sowa w ujęciach słownikowych

W definicjach sowy w języku polskim, angielskim, niemieckim i włoskim wystąpiły następujące cechy realne: duże, okrągłe oczy, krótki zakrzywiony dziób, nocny tryb życia, bycie drapieżnikiem. Włoska definicja zawiera informację o charakterystycznych odgłosach wydawanych przez sowę. W definicji niemieckiej wystąpiła cecha motywowana kulturowo – mądrość; we włoskiej natomiast określa się sowę jako złowróźbnego ptaka.

¹⁰ A. Gawęł, *Sowa w polskiej tradycji ludowej*, [w:] *Sowa w naturze i kulturze*, red. J. Sokólska, Supraśl 2000, s. 67.

Oto zestawienie analizowanych definicji:

pol. *drapieżny ptak nocny, o dużej głowie, z oczami osadzonymi z przodu głowy i otoczonymi promieniście ułożonymi piórami, o silnie zakrzywionym dziobie, ostrych pazurach i obfitym upierzeniu, żywiący się drobnymi gryzoniami, ptakami, owadami (USJP, 1304);*

niem. *ein Vogel mit großen runden Augen u. e-m. kurzen krummen Schnabel, der in Wäldern lebt, bei Nacht (Mäuse u. andere kleine Tiere) jagt und als Symbol der Weisheit dient (LGDF, 311);*

ang. *a nocturnal bird of prey found in all parts of the world except Antarctica, with a large broad head, a flat face, large forward-facing eyes and a short hooked beak. It is noted for its distinctive hooting or howling call (CCD, 984); Usually owls obtain their food by hunting small animals (CCELD, 1029); strong curved nails (CIDE, 1012);*

wł. *uccello rapace notturno con corpo tozzo, grandi occhi rotondi e becco corto e adunco, nella tradizione popolare considerato uccello di malaugurio (DeM, 1102); lungo sino a 70 cm, prevalentemente bruno-rossiccio a macchie scure; è provvisto di due ciuffi di penne sopra gli occhi e di diti completamente piumosi (DO, 954); occhi frontali, capo grande (Z, 455); vive nei boschi o negli edifici in rovina ed emette un verso lamentoso e lugubre (B, 389).*

Sowa w kulturze

Sowa prowadzi nocny tryb życia, więc powszechnie uważa się, że widzi jedynie w nocy (nie jest to prawdą – sowa widzi w dzień lepiej niż człowiek; przykładem świadczącym o powszechności tego sądu może być fakt, że jedna z kontrad sieneńskich nosi nazwę *Contrada Priora della Civetta*, czyli *Kontrada Sowy*, jej mottem jest *Widzę w nocy*¹¹. Opinie te sprawiły, że sowa stała się symbolem „smutku, ciemności, samotności na uboczu, melancholii, związku z siłami chtonicznymi, milczenia, mądrości, deszczu i burzy, wód, roślinności, śmierci, zimy i długich nocy”¹². W piśmie hieroglificznym Egiptu ptak ten oznacza: noc, zimno, bier-

¹¹ M. Civai M., E. Toti, *Siena. The Gothic dream. A New Guide to the City*, Siena 1997, s. 68.

¹² W. Kopaliński, *Słownik symboli*, Warszawa 2001, s. 399.

ność, zgon, jest symbolem litery M i przyimka z¹³. Hieroglif wyrażenia *obciąć ptaku głowę* składa się z obrazu sowy i alfabetycznego znaku k, być może ma to związek z praktyką obcinania głów wszystkim mumiom przy których znaleziono sowę¹⁴.

W wielu kulturach sowa jest uważana za bardzo inteligentne stworzenie, ponieważ widząc w ciemności, poznaje rzeczy niewidoczne dla innych. To uczyniło z sowy symbol mądrości – u Greków była ona ptakiem bogini mądrości Ateny, a także symbolem Aten (por. *wozić sowy do Aten*; na monetach attyckich wybijano wizerunek sowy – *mieć dużo sów pod dachem, czyli być bogatym*; w starożytności król Syrii Antiochos kazał wyryć na monetach sowę nad wilkiem, by zaznaczyć przewagę mądrości i ostrożności tego ptaka nad wilkiem; por. *nactua volat*) i Akademii¹⁵. Ptak Ateny jest wyobrażeniem wiedzy racjonalnej oraz gnozy. Według Wergiliusza, sowa przepowiedziała zagładę Kartaginy¹⁶. We Włoszech, zwłaszcza w górach oraz innych krajach Europy chłopci, uważając sowę za wcielenie diabła, przybijali ją żywcem do drzwi domów lub stodoł, aby nie spotkał ich zły los – o zwyczaju tym wspomina V. Hugo w „Kontemplacjach”: *Była tam przybita do drzwi domu sowa, / Larwa cienia pod ludzkim dachem w okowach...*¹⁷; w Polsce takie egzekucje zdarzały się nierzadko jeszcze w połowie XX wieku¹⁸ – sowa w dawnej Polsce uważana była za pół-ptaka i pół-diabła¹⁹. Zabicie sowy uważane było za dobry uczynek, ponieważ człowiek w ten sposób „przyczyniał się do pomniejszenia władzy piekielnej na świecie”²⁰.

Sowa była postrzegana jako ptak śmierci. W starożytnej Babilonii krzyk sowy w nocy interpretowano jako krzyk kobiety zmarłej w połogu, płaczącej po swym dziecku. Ptak ten uważany był za zwiastuna śmierci, ponieważ najgłośniej pohukuje w listopadzie – miesiącu

¹³ A. Hussein, *The Easy Way to Read & Write Heroglyphics*, Egypt 1998, s. 9, 13.

¹⁴ H. Owusu, *Symbole Egiptu*, Katowice 2002, s. 255.

¹⁵ J. Podsiadlo, *Sowa i człowiek: obawa i szacunek*, [w:] *Sowa w naturze i kulturze*, red. J. Sokółka, Supraśl 2000, s. 85.

¹⁶ Tamże, s. 86.

¹⁷ J. Prieur, *Symbole świata*, Warszawa 2003, s. 52.

¹⁸ W. Kopalinski, op. cit., s. 400.

¹⁹ J. Bystron, *Dzieje obyczajów w dawnej Polsce. Wiek XVI–XVIII*, t. I, Warszawa 1976, s. 268.

²⁰ A. Gawęł, op. cit. s. 70.

śmierci. Polskie przysłowie mówi, że *Sowa huczy, choć nikt jej nie uczy* (MGDP, 291). Sowa jest uważana za ptaka widmowego, ponieważ lata bezszelestnie w nocy²¹. W tradycji ludowej wołanie sowy tłumaczy się jako: *pójdź, pójdź (w dołek pod kościółek)*, należy jednak zaznaczyć, że w polskiej kulturze krzyk sowy interpretowano dwojako – J. Krzyżanowski podaje za O. Kolbergem, że *puć, puć*, czyli *pójdź, pójdź* to wywoływanie śmierci, natomiast *powi, powi*, czyli *powij, powij* – zapowiedź narodzin²²; w niemieckim – tłumaczono jako *komm mit, komm mit*, czyli krzyk śmierci²³. Sowa oznacza złą wróżbę – złowieszcze pohukiwanie jest częstym motywem literackim, na przykład w „Metamorfozach” Owidiusza (historia Tereusa i Prokne, kazirodztwo Mirry) czy w „Juliuszu Cezarze” Szekspira.

W interpretacji chrześcijańskiej sowa jest symbolem ambiwalentnym. Uosabia ona heretyków, niewierzących oraz wszystkich tych, którzy unikają światła zbawienia²⁴. Na podstawie biblijnego psalmu 101 6 (*Stałem jak sowa na pustkowiu*) sowę uważa się za symbol świętości. Jest symbolem świętych pustelników lub nawet samego Jezusa Chrystusa w „ciemnej nocy cierpienia”²⁵. W średniowieczu upatrywano w niej symbol Synagogi „głoszącej chwałę prawa, ale nie dostrzegającej światła Ewangelii; wyobrażenie złości, kłamstwa, oszustwa, hipokryzji, Szatana jako Księcia Ciemności”. W świecie chrześcijan ptak ten symbolizował nauki świeckie w przeciwieństwie do teologii, której symbolem był krzyż. Sowa była atrybutem Asklepiosa, a więc również i medycyny. W buddyzmie sowa uosabia potrzebę głębokiej medytacji i postrzegana jest jako wróg ignorancji. Od starożytności aż do czasów współczesnych sowa jest symbolem nauki w szerokim znaczeniu tego słowa. Sowa pojawia się często na znakach firmowych wydawnictw i księgarni naukowych oraz uniwersytetów, na przykład w Sarrebrück, Montpellier czy Heidelbergu²⁶.

²¹ H. Biedermann, *Leksykon symboli*, Warszawa 2001, s. 345.

²² J. Krzyżanowski, *Mądrej głowie dość dwie słowie. Trzy centurie przysłów polskich*, Warszawa 1958, s. 485.

²³ J. Podsiadło, op. cit., s. 87.

²⁴ D. Forstner, *Świat symboliki chrześcijańskiej*, Warszawa 1990, s. 247.

²⁵ H. Biedermann, op. cit., s. 346.

²⁶ J. Podsiadło, op. cit., s. 86.

W kulturze żydowskiej Lilit – według hebrajskiej tradycji pierwsza żona Adama, upiór nocny, nieprzyjaciółka porodów i noworodków – przedstawiana jest w towarzystwie sowy²⁷. W hinduizmie sowa uważana jest za wierzchowca bogini śmierci, żony Śiwy, Durgi Czamundy (Straszliwej). U Majów z Jukatanu bóg i władca części świata podziemnego noszącej nazwę Mitnal – Hunhau bywał często przedstawiany z głową sowy²⁸. W przedazteckiej kulturze dawnego Meksyku sowy były poświęcone bogowi deszczu, u Azteków natomiast symbolizowały nocne upiory i były uważane za ptaki złowrózne.

W Chinach sowa symbolizuje zarówno złe, jak i przyjazne siły. Legenda opowiada, że młode sówki dopiero wtedy nauczą się latać, kiedy wydziobią swym rodzicom oczy. Jednak w czasach dynastii Szang (1766–1027 p.n.e.) w Chinach przypisywano sowom cechy dodatnie – wizerunki tego ptaka zdobiły naczynia z brązu²⁹. W Chinach na dachach niektórych domów umieszcza się symbol sowy, aby chronić mieszkańców przed piorunami. Przesąd ten znane było również w Polsce, ponadto, ptak miał odpędzać szczury³⁰. W Bretanii wierzy się, że stare panny po śmierci zamieniają się w sowy³¹. We Włoszech sądzi się, że krzyk sowy słyszany w noc poprzedzającą Trzech Króli przynosi pecha. Inaczej jest w północnej Anglii, gdzie wierzy się, że osoba, która zobaczy sowę, będzie mieć szczęście. Warto wspomnieć, że w wielu starożytnych kulturach pióra, oczy, kości czy nogi sowy były amuletami, chroniącymi posiadacza przed złymi duchami, wścieklizną i epilepsją.

Zamienienie w sowę – kara wymierzona frywolnej kobiecie – jest popularnym motywem w literaturze. W folklorze walijskim sowa jest ptakiem pogardzanym przez wszystkie pozostałe – właśnie w sowę zostaje zamieniona niewierna żona herosa Lleu – Bloedeuwedd, postać z średniowiecznego walijskiego cyklu opowieści „Mabinogi”³². Nictimene została zamieniona w smutną sowę za stosunki kazirodcze ze

²⁷ J. H. Cirlot, *Słownik symboli*, Kraków 2000, s. 229.

²⁸ D. i W. Masłowsky, *Słownik: Mitologie świata*, Kęty 2000, s. 155.

²⁹ H. Biedermann, op. cit., s. 346.

³⁰ A. Gawęł, op. cit., s. 72.

³¹ J. Podsiadło, op. cit., s. 87.

³² J. Wood, *Celtowie*, Warszawa 2002, s. 38.

swym ojcem. W „Hamlecie” przytoczona została legenda o Chrystusie i córce piekarza, która kradnie chleb pieczony dla Chrystusa i zjada go – ona również została zamieniona w sowę. Dionizos zamienia swoje trzy siostry w sowy po odmowie udziału w jego libacjach³³.

Obraz sowy w języku

Nocny tryb życia sowy jest cechą, która została zarejestrowana w wielkiej liczbie jednostek leksykalnych, głównie frazeologizmów i przysłów. W języku angielskim i niemieckim używa się wyrażen z komponentem sowa, będących odpowiednikiem polskiego frazeologizmu *nocny Marek* (*night owl* (OXI, 255); niem. *Nachteule* (D, 692). Znane jest przysłowie *An owl is the king of the night*, czyli ‘Sowa jest królem nocy’ (WDP, 478). Liczne jednostki substandardowe odwołujące się do nocnego trybu życia sowy zawiera *Cassell’s Dictionary of Slang*, np.: *owl gal* ‘sowia dziewczyna’ – dziewczyna prowadząca rozwiązły tryb życia (G, 886); *be an owl* ‘być sową’ – być prostytutką pracującą jedynie w nocy (G, 886); w latach 1900–1940 ten sam zwrot znaczył w Australii i USA ‘być złodziejem działającym w nocy’ (G, 886); ponadto, zwrot ten może używany jest w odniesieniu do gości restauracji i kawiarni, którzy przychodzą przed zamknięciem; wyraz *owl* użyty przed rzeczownikiem oznacza ‘nocny’, np.: *owl shift* – ‘sowia zmiana’, czyli ‘nocna zmiana’.

Interesującym przykładem oddziaływania uwarunkowań kulturowych jest derywat *owler* – ‘sowiarsz’, funkcjonujący w języku angielskim od końca XVII do późnych lat XIX wieku. Wyraz ten oznaczał przemytnika trudniącego się nielegalnym przewozem wełny lub owiec z Anglii do Francji – transportowanie wełny nocą zostało zakazane w roku 1974 (G, 886). Działanie pod osłoną nocy, charakterystyczne dla sowy, odzwierciedlają również inne frazeologizmy, na przykład amerykańizm *hear the owl hoot* ‘słyszeć pohukiwanie sowy’, czyli podróżować nocą (G, 886). Wyraz *owlhoot/owlhooter* (G, 886) znaczy ‘zbieg, uciekinier’; *walk by owl-light* ‘chodzić przy sowim świetle’, używane

³³ J. Podsiadło, op. cit., s. 87.

w XVII wieku, ma znaczenie 'bać się aresztowania' (WDP, 479). W języku polskim funkcjonują frazeologizmy i przysłowia przekazujące informację 'sowa widzi w nocy' (*sowim dniem robić* (WSPN I, 478); *sowi wzrok* (USJP IV, 727); *Sowa śpi a kurę widzi* (MGDP, 291). W języku niemieckim wyraz *Eule* jest potocznym określeniem policjanta pełniącego nocną służbę (DU, 499).

Sowa zaskoczona przez światło dnia bywała często obiektem drwin. W języku niemieckim o zaspanej osobie mówi się *machen ein Gesicht wie eine Eule am Mittag* 'mieć twarz jak sowa w południe' (WSNP I, 559), frazeologizm ten ma polski ekwiwalent: *twarz zaspana jak u sowy w południe*³⁴. Także w języku włoskim funkcjonuje odpowiednik omawianego zwrotu, a mianowicie *restare come un allocco* 'nie zareagować, być osłupiałym; głupio wyglądać' (L, 308). Ponadto, Włosi używają dwóch innych frazeologizmów o podobnym znaczeniu: *essere un allocco*, *fare l'allocco* oraz *fare la figura dell'allocco* (WSWP I, 111), które mają znaczenie 'być głupim; zachowywać się jak głupiec'. Związki te powstały na podstawie przeświadczenia, że światło 'ogłupia' sowy. Niechęć tych ptaków do światła ilustrują przysłowia, niemieckie *Eulen und Licht vertragen sich nicht* (WZ, 54) i polskie *Każda sowa głupia w dzień* (MGDP, 291).

Wygląd sowy, zwłaszcza jej wielkie oczy, jest zarejestrowany w leksyce i frazeologii. W języku angielskim rzeczownik *owl* w znaczeniu metaforycznym używany jest do nazywania ludzi, którzy wyglądem przypominają sowę ('wyglądać na mądrego lub poważnego człowieka'), zachowują się w sposób charakterystyczny dla tych ptaków lub chodzą późno spać, przymiotnik *owlish* ('sowi') określa zaś: osobę noszącą okulary (Ch, 984); mądrego lub/i poważnego człowieka (Ch, 984); mającego okrągłą twarz lub/i szeroko otwarte oczy (NPED, 997). W języku niemieckim (również w języku arabskim) sowa symbolizuje brzydotę – potocznie o bardzo nieatrakcyjnej kobiecie mówi się *eine Eule* (DU 499) lub *eine häßliche Eule* (WSPN I, 478); używa się również również zwrotu komparatywnego *sich aussehen wie eine Eule* 'wyglądać jak sowa', czyli 'być brzydkim' (WSNP I, 559). Włoskie wyrażenie *naso a civetta* ma znaczenie 'haczykowaty nos', przypominający sowi dziób (DO, 431)

³⁴ W. Kopaliński, op. cit., s. 399.

W języku zapisana została jeszcze inna cecha sowy, a mianowicie samotny tryb życia. W języku włoskim sową nazywa się osobę nietowarzyską (Z, 455), podobnie jest w niemieckim i francuskim. Ponadto, w niemieckim, *der Kauz* (również *ein seltsamer/sonderbarer/komischer Kauz*), czyli 'puszczyk', oznacza dziwaka; obok niego używany jest również derywat *kauzig* (D, 544). W języku włoskim *civetta*, czyli 'sowa' ma metaforyczne znaczenie 'kokietka'. Wierzą, że sowa swoim zachowaniem przyciąga inne ptaki, tak jak kobiety – mężczyzn. Ponadto, myśliwi przywiązywali sowy do drzew jako przynętę (Podsiadło 2000, 86). W języku włoskim funkcjonują derywaty wyrazu *civetta*, takie jak *civettare* – 'kokietować'; *civettone* – 'podstarzały podrywacz'; *civettuolo* – atrakcyjny, prowokujący, np. *sorriso civettuolo* – 'prowokujący uśmiech' (DO, 431) oraz frazeologizm *fare (essere) la civietta per le allodole*. Sowie przypisuje się także egoizm (*fare come la civetta*, 'zachowywać się jak sowa', czyli 'być egoistą') – jej wołanie interpretuje się jako *tutto mio*, *tutto mio*, czyli *wszystko moje*, *wszystko moje* (L, 107). Negatywny wizerunek sowy rejestrują polskie, angielskie i niemieckie przysłowia: *Nie będzie sowa nigdy orłem* (MGDP, 291), *Sowa sową będzie, chociaż na złocie usiądzie* (MGDP, 291), *Nie urodzi sowa sokoła (ale sowę)* (MGDP, 291), *Sowa na dachu kwili, komuś umrzeć po chwili*³⁵, *Eule hecken keine Falke* (WZ, 403), *Was des einen Eule, ist des anderen Nachtigall* (MNPS, 51), *The owl thinks all her young ones beauties* (WDP, 479).

W języku polskim, angielskim i niemieckim istnieją wyrażenia i zwroty porównawcze odwołujące się do mądrości sowy. W polszczyźnie mamy porównanie frazeologiczne *mądry jak sowa*; w angielskim: *as wise as an old owl* (*a wise old owl*) (OID, 32); w niemieckim: *klug wie eine Eule* (WSPN I, 478). W języku angielskim sowa kojarzona jest z powagą: *as solemn as an owl* (ODEI, 28), *grave as an owl* (WDP, 269), w *Oxford English Dictionary* frazeologizm *as wise as an owl* opatrzony jest kwalifikatorem *ironic* (OED, 32).

W języku angielskim funkcjonuje frazeologizm *as drunk as an owl* 'pijany jak sowa', który nie ma ekwiwalentów w porównywanych językach. Opracowania leksykograficzne nie podają informacji o pocho-

³⁵ W. Kopaliński, op. cit., s. 400.

dzeniu tego frazeologizmu. We wszystkich porównywanych językach istnieje frazeologizm pochodzący z komedii Arystofanesa „Ptaki”; zwrot ten pojawił się m.in. u J. W. Goethego i L. Ariosta, a mianowicie, *nosić sowy do Aten* – w angielskim: *bring owls to Athens* (G, 150); w niemieckim: *Eulen nach Athen tragen* (SZ, 31); we włoskim – *portar nottole ad Atene* (Q, 328).

Jak wynika z przedstawionego materiału, cechami sowy, które zostały zarejestrowane w porównywanych językach, są duże oczy, otoczone szlarą oraz zdolność widzenia w ciemnościach. W języku włoskim (również francuskim) sowa jest przedstawiana jako ptak mający skłonność do uwodzenia, cecha ta nie występuje w pozostałych analizowanych językach. W polskim, angielskim i niemieckim sowa przedstawiana jest jako symbol mądrości, natomiast język włoski przekazuje obraz puszczyka – ptaka o małej inteligencji. Samotny tryb życia sowy został zapisany w niemieckiej, włoskiej (oraz francuskiej) frazeologii. Należy podkreślić, że językowo-kulturowy obraz sowy w języku polskim różni się cechami będącymi wynikiem konotacji kulturowych od obrazów sowy zapisanych w języku angielskim, włoskim i niemieckim, natomiast cechy zgodne z faktami biologicznymi składające się na ów obraz są niemal identyczne w porównywanych językach.

Cytowane słowniki

- B – A. Brückner, *Słownik etymologiczny języka polskiego*, Warszawa 1985.
- BA – M. G. Bacci, *Dizionario della lingua italiana*, Milano 1994.
- Ch – *Chambers 21st Century Dictionary*, Edinburgh 1996.
- G – J. Green, *Cassell's Dictionary of Slang*, London 2002.
- DEI – C. Battisiti, G. Alessio, *Dizionario etimologico italiano*, t. I, II, III, Firenze 1975.
- DO – G. Devoto, G. C. Oli, *Il dizionario della lingua italiana*, Firenze 2001.
- DU – *Deutsches Universalwörterbuch*, Manheim – Leipzig – Wien – Zürich 2003.

- EE – T. F. Hoad, *The Concise Oxford Dictionary of English Etymology*, Oxford 1993.
- DeM – T. De Mauro, *Il dizionario della lingua italiana*, Milano 2000.
- L – C. Lapucci, *Dizionario dei modi di dire della lingua italiana*, Milano 1990.
- LGDF – *Langenscheidts Großwörterbuch Deutsch als Fremdsprache*, Berlin – München 1998.
- MGDP – *Mądrej głowie dość przysłowie*. Wybór J. Berner, Łomża 1994.
- MNPSP – S. Prędoła, *Mały niemiecko-polski słownik przysłów*, Warszawa 1997.
- NPED – *The New Penguin English Dictionary*, London 2000.
- Q – B. M. Quartu, *Dizionario dei modi di dire della lingua italiana*, Milano 2001.
- SZ – E. Gerr, *4000 Spichwörter und Zitate*, Augsburg 2001.
- USJP – *Uniwersalny słownik języka polskiego*, pod red. S. Dubisza, t. III, Warszawa 2003.
- WDP – G. L. Apperson, *The Wordsworth Dictionary of Proverbs*, Ware 1993.
- WSNP – J. Piprek, J. Ippoldt, *Wielki słownik niemiecko-polski*, t. I, Warszawa 1985.
- WSPN – J. Piprek, J. Ippoldt, *Wielki słownik polsko-niemiecki*, t. II, Warszawa 1988.
- WSWP – H. Cieśla, E. Jamrozik, R. Kłos, *Wielki słownik włosko-polski*, t. I, Warszawa 2001.
- WZ – A. Wójcik, H. Ziebart, *Słownik przysłów niemiecko-polski i polsko-niemiecki*, Warszawa 1997.
- Z – N. Zingarelli, *Zingarelli minore – Vocabolario della lingua italiana*, Bologna 1994.